

บทที่ ๑๐

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สัตว์ป่า

ประเทศไทยมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สัตว์ป่าบังคับใช้เป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๓ คือ พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๐๓ จากนั้นก็มีการออก กฎกระทรวงและข้อบังคับต่าง ๆ บังคับใช้เรื่อยมาจนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้มีการประกาศใช้ พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งมีการแก้ไขกฎข้อบังคับต่าง ๆ ให้ เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์และสภาพความเป็นอยู่ในปัจจุบันรวมทั้งแก้ไขปรับปรุง เพื่อให้สอดคล้องกับมาตรการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในอนุสัญญาการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิด สัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้จะสูญพันธุ์ (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora, CITES) ที่ประเทศไทยได้ให้สัตยาบันเมื่อวันที่ ๒๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๒๖

๑. คำจำกัดความของสัตว์ป่า

ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้ให้คำจำกัดความของ สัตว์ป่าไว้ว่า สัตว์ป่า หมายถึง สัตว์ทุกชนิดไม่ว่าสัตว์บก สัตว์น้ำ สัตว์ปีก แมลงหรือแมง ซึ่ง โดยสภาพธรรมชาติย่อมเกิดและดำรงชีวิตอยู่ในป่าหรือในน้ำรวมถึงไข่ของสัตว์ป่าเหล่านั้นทุก ชนิด ยกเว้น สัตว์พาหนะที่ได้จดทะเบียนทำตัวรูปพรรณตามกฎหมายว่าด้วยสัตว์พาหนะ พร้อม กันนี้ได้แบ่งสัตว์ป่าออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑.๑ สัตว์ป่าสงวน หมายถึง สัตว์ป่าที่หายาก ตามบัญชีท้ายพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว และตามที่กำหนดโดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกา ซึ่งปัจจุบันกำหนดไว้ ๑๕ ชนิด ได้แก่

๑. นกเจ้าฟ้าหญิงสิรินธร (White-eyed River Martin; *Pseudochelidon sirintarae*)
๒. แรดชวา (Javan Rhinoceros; *Rhinoceros sondaicus*)
๓. กระซู่ หรือ แรดสองนอ หรือ แรดสุมาตรา (Sumatra Rhinoceros; *Didermoceros sumatraensis*)
๔. กูปรี หรือโคไพร (Kouprey; *Bos sauveli*)
๕. ควายป่า (Wild Water Buffalo; *Bubalus bubalis*)
๖. ละอง หรือละมั่ง (Eld's Deer; *Cervus eldi*)
๗. สมัน หรือเนื้อสมัน (Schomburk's Deer; *Cervus schomburgki*)
๘. เลียงผา หรือเยื้อง หรือ กูรา หรือโคคร่า (Southern Serow; *Capricornis sumatraensis*)

๙. กวางผา (Long-tailed Goral; *Naemorhedus griseus*)
๑๐. นกแก้วแล้วท้องดำ (Gurney's Pitta; *Pitta gurneyi*)
๑๑. นกกระเรียน (Sarus Crane; *Grus antigone*)
๑๒. แมวลายหินอ่อน (Marbled Cat; *Pardofelis marmorata*)
๑๓. สมเสร็จ (Asian Tapir; *Tapirus indicus*)
๑๔. เก้งหม้อ หรือ กวางจุก (Fea's Muntjac; *Muntiacus feai*)
๑๕. พะยูน หรือหมูน้ำ (Dugong; *Dugong dugon*)

๑.๒ สัตว์ป่าคุ้มครอง ปัจจุบันกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้กำหนดให้สัตว์ป่าบางชนิดเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองโดยได้ประกาศลงในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๒๐ ตอนที่ ๗๔ ก ลงวันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๖ มีจำนวนสัตว์ป่าคุ้มครองแยกเป็นพวกดังนี้

๑. สัตว์ป่าจำพวกสัตว์เลื้อยคลานด้วยนมมีจำนวน ๒๐๑ ชนิด
๒. สัตว์ป่าจำพวกนกมีจำนวน ๙๕๒ ชนิด
๓. สัตว์ป่าจำพวกสัตว์เลื้อยคลานมีจำนวน ๙๑ ชนิด
๔. สัตว์ป่าจำพวกสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกมีจำนวน ๑๒ ชนิด
๕. สัตว์ป่าไม่มีกระดูกสันหลัง (แมลง) มีจำนวน ๒๐ ชนิด
๖. สัตว์ป่าจำพวกปลา มีจำนวน ๑๔ ชนิด
๗. สัตว์ป่าไม่มีกระดูกสันหลัง (ปะการัง หอย และปู) มีจำนวน ๑๒ ชนิด

ทั้งนี้กฎกระทรวงดังกล่าวได้ยกเลิกกฎกระทรวงฉบับที่ ๔ และฉบับที่ ๑๑ ซึ่งเคยประกาศรายชื่อสัตว์ป่าคุ้มครองก่อนหน้านี้ เนื่องจากที่ผ่านมาได้กำหนดให้สัตว์ป่าบางชนิดเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองทั้งสกุล (Genus) หรือทั้งวงศ์ (Family) ส่งผลให้คุ้มครองไปถึงสัตว์ป่าบางชนิดของต่างประเทศด้วย อีกทั้งมีสัตว์ป่าคุ้มครองบางชนิดได้เปลี่ยนชื่อสกุลหรือวงศ์ไปจากเดิม ประกอบกับมีสัตว์ป่าหลายชนิดสมควรกำหนดให้เป็นสัตว์ป่าคุ้มครองเพิ่มเติมเพื่อป้องกันมิให้สัตว์ป่าเหล่านั้นสูญพันธุ์

ทั้งสัตว์ป่าสงวนและสัตว์ป่าคุ้มครอง ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๓๕ ห้ามมิให้ผู้ใดล่าหรือพยายามล่าหรือมีไว้ในครอบครอง (ซึ่งรวมถึงซากของสัตว์ป่าสงวนหรือซากของสัตว์ป่าคุ้มครอง) หรือค้า หรือนำเข้า-ส่งออก เว้นแต่เป็นสัตว์ป่าคุ้มครองที่ได้รับการยกเว้นตามระเบียบของทางราชการ เช่น เพื่อการสำรวจ การศึกษาและวิจัยทางวิชาการ สัตว์ป่าบางชนิดที่ได้จากการเพาะพันธุ์หรือกิจการสวนสัตว์สาธารณะ

๒. กฎกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สัตว์ป่า

นอกจากพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๓๕ แล้วยังมีกฎกระทรวงและประกาศของกระทรวงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สัตว์ป่าที่มีผลบังคับใช้อยู่ในปัจจุบัน

ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๓๕ ดังนี้

๒.๑ กฎกระทรวงฉบับที่ ๑ กำหนดระเบียบและวิธีการแจ้งการมีสัตว์ป่าคุ้มครองไว้ในความครอบครอง โดยได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๑๑ ตอนที่ ๒๕ ก วันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๗ หน้า ๖๙-๗๑

๒.๒ กฎกระทรวงฉบับที่ ๒ กำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในการขออนุญาตนำเข้า ส่งออก หรือนำผ่านสัตว์ป่าระหว่างประเทศที่อยู่ในบัญชีรายชื่อสัตว์ป่าตามข้อตกลงระหว่างประเทศว่าด้วยการค้าสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้จะสูญพันธุ์ โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๑๑ ตอนที่ ๕๑ ก วันที่ ๑๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๗ หน้า ๕๐-๕๔

๒.๓ กฎกระทรวงฉบับที่ ๓ กำหนดอัตราค่าธรรมเนียมในการขออนุญาตและการออกไปรับรองต่าง ๆ โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๑๑ ตอนที่ ๕๑ ก วันที่ ๑๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๗ หน้า ๕๖-๕๗

๒.๔ กฎกระทรวงฉบับที่ ๔ กำหนดรายชื่อสัตว์ป่าคุ้มครอง โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๑๑ ตอนที่ ๕๑ ก วันที่ ๑๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๗ หน้า ๕๘ (กฎกระทรวงนี้ ได้ยกเลิกโดยกฎกระทรวง กำหนดให้สัตว์ป่าบางชนิดเป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง ๒๕๔๖ ประกาศใช้โดยกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ลงในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๒๐ ตอนที่ ๗๔ ก วันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๖ หน้า ๑-๒)

๒.๕ กฎกระทรวงฉบับที่ ๕ กำหนดกฎเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขต่าง ๆ ในการขออนุญาตทำการเพาะพันธุ์สัตว์ป่าสงวนหรือสัตว์ป่าคุ้มครอง การค้าสัตว์ป่าคุ้มครองและซากของสัตว์ป่าคุ้มครองรวมทั้งการนำสัตว์ป่าคุ้มครองที่ได้จากการเพาะพันธุ์เคลื่อนที่เพื่อการค้า โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๑๑ ตอนที่ ๕๘ ก วันที่ ๑๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๗ หน้า ๖๑-๗๐

๒.๖ กฎกระทรวงฉบับที่ ๖ เป็นกฎกระทรวงที่กำหนดชนิดของสัตว์ป่าคุ้มครองที่อนุญาตให้ทำการเพาะพันธุ์ได้ โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๑๑ ตอนที่ ๕๘ ก วันที่ ๑๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๗ หน้า ๗๑-๗๒ (กฎกระทรวงนี้ ได้ยกเลิกโดย กฎกระทรวง กำหนดชนิดของสัตว์ป่าคุ้มครองให้เป็นสัตว์ป่าชนิดที่เพาะพันธุ์ได้ พ.ศ. ๒๕๔๖ โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๒๐ ตอนที่ ๕๙ ก วันที่ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๖ หน้า ๑-๒)

๒.๗ กฎกระทรวงฉบับที่ ๙ กำหนดระเบียบในการจัดตั้งสวนสัตว์สาธารณะ โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๔๔ ตอน ๔๕ ก วันที่ ๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๐ หน้า ๓๑-๓๖

๒.๘ กฎกระทรวง เรื่อง การแบ่งส่วนราชการกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๔๕ โดยได้มอบหมายภารกิจต่าง ๆ ให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และสิ่งแวดล้อมปฏิบัติ โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่

๑๑๖ ตอนที่ ๑๐๓ ก วันที่ ๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ หน้า ๔๕-๕๒

๒.๙ กฎกระทรวง เรื่อง กำหนดชนิดของสัตว์ป่าคุ้มครองให้เป็นสัตว์ป่าชนิดที่เพาะพันธุ์ได้ พ.ศ. ๒๕๔๖ โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๒๐ ตอนที่ ๕๙ ก วันที่ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๖ หน้า ๑-๒

๒.๑๐ กฎกระทรวง กำหนดให้สัตว์ป่าบางชนิดเป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง พ.ศ. ๒๕๔๖ โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๒๐ ตอนที่ ๗๔ ก วันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๖ หน้า ๑-๒

๒.๑๑ ประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เรื่อง กำหนดชนิดของสัตว์ป่าและซากของสัตว์ป่าที่ห้ามมิให้ผู้ใดนำเข้าหรือส่งออก เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากอธิบดี (กำหนดชนิดสัตว์ป่าในบัญชีรายชื่อแนบท้ายอนุสัญญา CITES) โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๑๒ ตอนพิเศษ ๔ ง วันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๘ หน้า ๑ (กฎกระทรวงนี้ได้ยกเลิกโดยประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง กำหนดชนิดสัตว์ป่าและซากของสัตว์ป่าที่ห้ามนำเข้าหรือส่งออก โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๒๓ ตอนพิเศษ ๒๘ ง วันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๙ หน้า ๘-๙)

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๕ รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. ๒๕๔๕ ตามด้วยพระราชกฤษฎีกาอีก ๒ ฉบับคือ พระราชกฤษฎีกาโอนกิจการบริหารและอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. ๒๕๔๕ และพระราชกฤษฎีกาแก้ไขบทบัญญัติให้สอดคล้องกับการโอนอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. ๒๕๔๕ โดยกำหนดให้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีอำนาจหน้าที่ดูแลและดำเนินการในเรื่องที่เกี่ยวกับพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๓๕ ด้วย ดังนั้นกฎหมายและกฎกระทรวงต่าง ๆ รวมทั้งประกาศที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ป่าและการอนุรักษ์นั้นจะออกโดยกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งปัจจุบันมีกฎกระทรวงและประกาศต่าง ๆ เท่าที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ป่ามีดังนี้

๒.๑๒ พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๖ กำหนดให้ผู้ที่มิใช่สัตว์ป่าครอบครองโดยมิชอบด้วยกฎหมายให้มาแจ้งชนิด จำนวนและความประสงค์จะดูแลต่อหรือไม่แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ภายในระยะเวลาที่กำหนดโดยไม่ต้องรับโทษ โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๒๐ ตอนที่ ๔๑ ก วันที่ ๑๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๖ หน้า ๑-๓

๒.๑๓ ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง กำหนดชนิดสัตว์ป่าและซากของสัตว์ป่าที่ห้ามนำเข้าหรือส่งออก (เพื่อให้สอดคล้องกับบัญชีสัตว์ป่าในบัญชีของ CITES) โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๒๓ ตอนพิเศษ ๒๘ ง วันที่ ๒๒

กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๙ หน้า ๘-๙

นอกจากนี้แล้วยังมีกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สัตว์ป่าอีกโดยเป็นการจัดหาแหล่งที่อยู่อาศัย แหล่งหากินและแหล่งหลบภัยของสัตว์ป่าโดยการประกาศให้พื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และเขตห้ามล่าสัตว์ป่า และการอนุรักษ์พื้นที่แล้วมีผลต่อการอนุรักษ์สัตว์โดยทางอ้อมก็คือ อุทยานแห่งชาติ และ วนอุทยาน

๓. อนุสัญญาระหว่างประเทศ

นอกจากกฎหมายที่ใช้บังคับภายในประเทศแล้ว ยังมีข้อตกลงและความร่วมมือระหว่างประเทศที่มีส่วนช่วยในการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่าทั้งทางตรงและทางอ้อมจำนวน ๔ อนุสัญญาดังต่อไปนี้

๓.๑ อนุสัญญาไซเตส (CITES)

ไซเตส (CITES) เป็นคำย่อของอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดของสัตว์ป่าและพืชป่าที่กำลังจะสูญพันธุ์ (Convention on International Trade in Endangered Species of Wilde Fauna and Flora) หรือที่เรียกกันว่า อนุสัญญากรุงวอชิงตัน (Washington Convention) เนื่องจากในปี พ.ศ. ๒๕๑๖ ทาง IUCN ได้จัดการประชุมนานาชาติขึ้น ณ กรุงวอชิงตัน ดี ซี ประเทศสหรัฐอเมริกาเพื่อร่างอนุสัญญาไซเตส ในครั้งนั้นมีผู้เข้าร่วมประชุมรวม ๘๘ ประเทศ และมีผู้ลงนามรับรองอนุสัญญาฯ ๒๑ ประเทศ โดยอนุสัญญาฯ นี้มีผลบังคับใช้เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ ภายหลังจากประเทศผู้ร่วมลงนามได้ให้สัตยาบันครบ ๑๐ ประเทศ

อนุสัญญาไซเตสมีเป้าหมายและเจตนารมณ์เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่าและพืชป่าโลก โดยเน้นทรัพยากรสัตว์ป่าและพืชป่าที่อยู่ในสถานภาพใกล้จะสูญพันธุ์หรือถูกคุกคามอันเนื่องมาจากการค้าจนอาจเป็นสาเหตุให้สูญพันธุ์ได้ในอนาคต โดยการสร้างเครือข่ายทั่วโลกในการควบคุมการค้าระหว่างประเทศทั้งสัตว์ป่าและพืชป่าตลอดจนผลิตภัณฑ์ ทั้งนี้ไม่ได้ควบคุมการค้าภายในประเทศสำหรับชนิดพันธุ์ท้องถิ่น (Native species) สำหรับประเทศไทยได้ส่งผู้แทนเข้าร่วมประชุมตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๖ และลงนามรับรองอนุสัญญาฯ เมื่อวันที่ ๑๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ และได้ให้สัตยาบันเมื่อวันที่ ๒๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๒๖ โดยอนุสัญญาฯ นี้มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ ๒๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๖ นับเป็นสมาชิกลำดับที่ ๗๘ จนถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ อนุสัญญาไซเตสมีประเทศภาคีจำนวน ๑๖๙ ประเทศ (สำนักความหลากหลายทางชีวภาพ, ๒๕๕๐ก) ตามข้อตกลงในอนุสัญญาไซเตสนี้ประเทศไทยได้ประกาศ กำหนดชนิดสัตว์ป่าและซากของสัตว์ป่าที่ห้ามนำเข้าหรือส่งออก โดยกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ลงในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๒๓ ตอนพิเศษ ง ลงวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๙

๓.๒ อนุสัญญาแรมซาร์ (Ramsar convention)

อนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศโดยเฉพาะเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของนกน้ำ หรือเรียกว่า “อนุสัญญาแรมซาร์” ตามชื่อสถานที่ที่จัดให้มีการประชุมเพื่อรับรองอนุสัญญานี้ในวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๔ คือ เมืองแรมซาร์ สาธารณรัฐอิสลามอิหร่าน โดยมีผลบังคับใช้เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศสำหรับการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพของเขตชีวภูมิศาสตร์หนึ่งโดยเฉพาะ เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของชนิดพันธุ์พืชและสัตว์ที่อยู่ในสถานภาพมีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ มีความเสี่ยงมากที่จะสูญพันธุ์ หรือมีความเสี่ยงขั้นวิกฤติที่จะสูญพันธุ์ โดยมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาในประเด็นดังนี้ คือ จะต้องเป็นแหล่งอาศัยของนกน้ำจำนวน ๒๐,๐๐๐ ตัวหรือมากกว่า หรือเป็นพื้นที่อาศัยของนกน้ำประมาณ ๑% ของประชากรในชนิดพันธุ์หรือสายพันธุ์หนึ่งของนกน้ำ หรือเป็นพื้นที่อาศัยของสายพันธุ์ ชนิดพันธุ์ หรือวงศ์ของปลาพื้นเมืองระยะหนึ่งของวงจรชีวิต หรือเป็นแหล่งสำคัญของอาหารสำหรับปลา วางไข่ ฟุมฟักตัวอ่อน และ/หรือเป็นเส้นทางอพยพของปลาไม่ว่าจะอาศัยอยู่ในพื้นที่ชุ่มน้ำนั้นหรือไม่

พื้นที่ชุ่มน้ำ (Wetland) หมายถึง พื้นที่ลุ่ม พื้นที่ราบลุ่ม พื้นที่ลุ่มชื้นแฉะ พื้นที่น้ำตื้น มีน้ำท่วม มีน้ำขัง พื้นที่พรุ พื้นที่แหล่งน้ำ ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น ทั้งที่มีน้ำขังหรือท่วมอยู่ถาวรและชั่วคราว ทั้งที่เป็นแหล่งน้ำนิ่งและน้ำไหล ทั้งที่เป็นน้ำจืด น้ำกร่อยและน้ำเค็ม รวมไปถึงพื้นที่ชายฝั่งทะเล และพื้นที่ของทะเล ในบริเวณซึ่งเมื่อน้ำลดลงต่ำสุด มีความลึกของระดับน้ำไม่เกิน ๖ เมตร

ดังนั้น พื้นที่ซึ่งมีลักษณะจัดได้ว่าเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำในประเทศไทยจึงรวมถึง ห้วย หนอง คลอง บึง บ่อ กระพัง (ตระพัง) บาราย แม่น้ำ ลำธาร แคว หนอง ชายคลอง ฝิ่งน้ำ สบธาร สระ ทะเลสาบ แอ่ง ลุ่ม กุด ทุ่ง กว๊าน มาบ บึง ทาม พรุ สนุ่น แก่ง น้ำตก หาดหิน หาดกรวด หาดทราย หาดโคลน หาดเลน ชายทะเล ชายฝั่งทะเล พืดหินปะการัง แหล่งหญ้าทะเล แหล่งสาหร่ายทะเล คู้ง อ่าว ดินดอนสามเหลี่ยม ช่องแคบ ซะวากทะเล ตะกาด หนองน้ำกร่อย ป่าพรุ ป่าเลน ป่าชายเลน ป่าโกงกาง ป่าจาก ป่าแสม รวมทั้งนาข้าว นาทุ่ง นาเกลือ บ่อปลา อ่างเก็บน้ำ

ประเทศไทยได้เข้าเป็นประเทศภาคีอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นลำดับที่ ๑๑๐ พันธกรณีมีผลบังคับใช้วันที่ ๑๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๑ โดยมีพื้นที่ชุ่มน้ำโลก (Ramsar site) แห่งแรกของประเทศไทย คือ พรุควนขี้เสียน บริเวณเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย (สำนักความหลากหลายทางชีวภาพ, ๒๕๕๐) จนกระทั่งปัจจุบันนี้ประเทศไทยได้ประกาศพื้นที่เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำโลก (Ramsar site) รวมทั้งสิ้น ๑๐ แห่งดังนี้

รายชื่อพื้นที่ชุ่มน้ำโลก (Ramsar site) ในประเทศไทย	สถานที่
๑. พรุควนขี้เสียน ในพื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย	จังหวัดสงขลา
๒. เขตห้ามล่าสัตว์ป่าบึงโขงหลง	จังหวัดหนองคาย
๓. ดอนหอยหลอด	จังหวัดสมุทรสาคร
๔. อ่าวกระเป๋	จังหวัดกระบี่
๕. เขตห้ามล่าสัตว์ป่าหนองบงคาย	จังหวัดเชียงใหม่
๖. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (ป่าพรุโต๊ะแดง)	จังหวัดนราธิวาส
๗. อุทยานแห่งชาติทางทะเลหาดเจ้าไหม-เขตห้ามล่าสัตว์ป่าหมู่เกาะลิบง-ปากแม่น้ำตรัง	จังหวัดตรัง
๘. อุทยานแห่งชาติทางทะเลแหลมสน-ปากคลองกะเปอร์-ปากแม่น้ำกระบี่	จังหวัดกระบี่
๙. อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง	จังหวัดสุราษฎร์ธานี
๑๐. อุทยานแห่งชาติอ่าวพังงา	จังหวัดพังงา
๑๑. อุทยานแห่งชาติเขาสามร้อยยอด	จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ที่มา: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (๒๕๕๒)

๓.๓ อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๐ ได้มีการยกย่องอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพขึ้นโดยสหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ จากนั้นในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพได้รับการลงนามจาก ๑๕๗ ประเทศ ในการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (United Nations Conference on Environment and Development; UNCED) ในระหว่างวันที่ ๕-๑๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๕ ณ เมืองริโอ เดอ จาเนโร สหพันธ์สาธารณรัฐบราซิล โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ

๑. เพื่ออนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ
๒. เพื่อใช้ประโยชน์องค์ประกอบของความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนและ
๓. เพื่อแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรพันธุกรรมอย่างเท่าเทียมและยุติธรรม

หลังจากนั้น อนุสัญญาฯ ได้เปิดให้ลงนามจนถึงวันที่ ๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๖ ซึ่งมี ๑๖๗ ประเทศและสหภาพยุโรปได้ลงนามรับรองในอนุสัญญาฯ ประเทศไทยได้ให้สัตยาบันต่ออนุสัญญาฯ นี้เมื่อวันที่ ๓๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๖ และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ ๒๙ มกราคม พ.ศ.

๒๕๔๗ ส่งผลให้ประเทศไทยเป็นประเทศภาคีอนุสัญญาฯ ในลำดับที่ ๑๘๘ (สำนักความหลากหลายทางชีวภาพ, ๒๕๕๐ค)

๓.๔ พื้นที่สงวนชีวมณฑล

สืบเนื่องจากการประชุม Conservation and Rational Use of the Resources of the Biosphere ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส เมื่อเดือนกันยายน ปี พ.ศ. ๒๕๑๑ โดยองค์การว่าด้วยการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือยูเนสโก (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization; UNESCO) ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่ชีวมณฑล ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ดำรงรักษาคุณค่าทางประเพณีและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง เป็นพื้นที่ที่ใช้ในการทดลอง ศึกษา วิจัย และพัฒนาตลอดจนใช้เป็นพื้นที่ในการสาธิตและฝึกอบรมเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ และการพัฒนาทรัพยากรชีวภาพอย่างยั่งยืนในทุกระดับทั้งระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ ซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการจัดตั้งโปรแกรมมนุษย์และชีวมณฑลของยูเนสโก ต่อมาในการประชุมประจำปีครั้งที่ ๑๖ ของยูเนสโก (ตุลาคม-พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๓) ที่ประชุมได้มีมติจัดตั้งโปรแกรมมนุษย์และชีวมณฑลขึ้นและเริ่มดำเนินการในปี พ.ศ. ๒๕๑๔ (สำนักความหลากหลายทางชีวภาพ, ๒๕๕๐ง)

ประเทศไทยได้เข้าร่วมโปรแกรมมนุษย์และชีวมณฑล ในปี พ.ศ. ๒๕๑๙ โดยถึงปัจจุบันนี้มีพื้นที่สงวนชีวมณฑลของประเทศไทยในเครือข่ายพื้นที่สงวนชีวมณฑลรวม ๔ แห่ง ได้แก่

๑. พื้นที่สงวนชีวมณฑลสะแกราช และสถานีวิจัยสิ่งแวดล้อมสะแกราช จังหวัดนครราชสีมา
๒. พื้นที่สงวนชีวมณฑลแม่สา-ห้วยคอกม้า จังหวัดเชียงใหม่
๓. พื้นที่สงวนชีวมณฑลสวนสัก-ห้วยตาก จังหวัดลำปาง
๔. พื้นที่สงวนชีวมณฑลป่าชายเลน จังหวัดระนอง